

Verksamhetsrapport

efter kvalitetsgranskning av läs- och skrivunder-
visningen inom ämnena svenska/svenska som
andraspråk i årskurserna 4-6 vid Nyhemsskolan
i Nässjö kommun

Innehåll

Inledning

Bakgrundsuppgifter om skolan

Resultat

Syfte och frågeställningar

Metod och material

Inledning

Skolinspektionen genomför under 2015 en kvalitetsgranskning av läs- och skrivundervisningen inom ämnena svenska/svenska som andraspråk i årskurserna 4-6. Granskningen av undervisningen vid Nyhemsskolan i Nässjö kommun ingår i detta projekt.

Nyhemsskolan besöktes den 14-16 april 2015. Ansvariga inspektörer har varit Kristina Svensson och Johan Dahl. I denna rapport redovisar inspektörerna sina iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvalitetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande.

Kvalitetsgranskningen av läs- och skrivundervisningen inom ämnena svenska/svenska som andraspråk genomförs i 35 skolor. När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet, redovisas de samlade resultaten. För de skolor som ingått i granskningen ger detta en referensram och möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra skolor.

Bakgrundsuppgifter om Nyhemsskolan

Nyhemsskolan ligger i Nässjö. Skolan har vid besöket cirka 200 elever i förskoleklass och årskurserna 1-6. 80 elever går i årskurserna 4-6 och är indelade i tre åldershomogena klasser. 22 procent av dessa elever läser svenska som andraspråk.

Lärarna som undervisar årskurserna 4-6 är organiserade i ett arbetslag. Fyra lärare undervisar i svenska i dessa årskurser och en lärare undervisar i svenska som andraspråk. Vid skolan finns en lärare som även arbetar som läs- och skrivutvecklare i kommunen. Skolan leds av en rektor som också är rektor för en annan skola i kommunen.

Enligt uppgift från rektorn har kommunen beviljats medel för att delta i Skolverkets satsning *Läslýftet*. Rektor uppger att samtliga lärare kommer delta i denna kompetensutvecklingsinsats från och med höstterminen år 2015.

Vid nationella prov för årskurs 3 år 2013/14 nådde färre elever kravnivåerna i delproven som berör *läsa enskild högläsning* och *läsa enskilt textsamtal* än eleverna i riket vid

dessas delprov. I samtliga delprov som berör skrivning och delproven *läsa berättande text* och *läsa faktatext* nådde fler elever vid skolan kravnivåerna än eleverna i riket.¹

Vad gäller resultat vid nationella prov i ämnet svenska i årskurs 6 fick år 2013/14 samtliga elever något av provbetygen A-E. Såväl provbetyg som genomsnittlig provbetygspoäng för delproven läsförståelse och skriftlig förmåga låg över nivån för riket.²

Av officiell betygsstatistik för årskurs 6 framgår att flickorna samma år fick högre genomsnittlig betygspoäng i ämnet svenska än pojkarna.

Med anledning av att det är få elever som läser svenska som andraspråk vid skolan saknas officiell statistik för nationella prov och betygsstatistik i ämnet.

Resultat

1. Görs syfte och mål med valt textinnehåll och arbetssätt tydligt för eleverna?

Här undersöks om läraren tar reda på elevernas behov, intresse, bakgrund och erfarenheter. Vidare om läraren motiverar eleverna, så att de förstår varför de ska arbeta med den aktuella texten eller skrivövningen. Här granskas också om läraren tydliggör för eleverna vad de ska lära sig och hur de ska arbeta för att nå målen.

Enligt skollagen ska hänsyn tas till elevers olika behov i utbildningen. ³Alla barn ska ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål.⁴ Enligt läroplanen för grundskolan (Lgr 11) ska läraren ta hänsyn till varje enskild individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande.⁵

Skolverket betonar att lärandet stimuleras och underlättas av att innehållet i texterna engagerar och kopplar till elevernas erfarenheter.⁶

Forskning visar att om läraren formulerar tydliga mål på kort och lång sikt som eleverna förstår och accepterar så ökar elevernas lärande.⁷

¹ Fyra delprov berör Läsa och tre delprov berör Skriva. Vid Nyhemsskolan nådde mellan 92 och 96 procent kravnivåerna när det gäller områden inom Läsa år 2013/14. För riket låg motsvarande nivåer på mellan 92 och 98 procent. När det gäller Skriva nådde mellan 88 och 96 procent av eleverna vid Nyhemsskolan kravnivåerna. Motsvarande nivåer för riket var mellan 86 och 90 procent.

² Ett delprov berör läsförmåga och ett berör skriftlig förmåga.

³ 1 kap. 4 § andra stycket skollagen.

⁴ 3 kap. 3 § skollagen.

⁵ Lgr 11, avsnitt 2.2.

⁶ Skolverket (2010). *Texters, textuppgifters och undervisningens betydelse för elevers läsförståelse. Fördjupad analys av PIRLS 2006*. Skolverkets aktuella analyser. Stockholm: Fritzes. Skolverket (2012). *PIRLS 2011. Rapport 381*.

Skolinspektionen intervjuade lärare, elever och rektor och observerade lektioner i ämnen svenska/svenska som andraspråk vid Nyhemsskolan.

Vid intervju med eleverna uppger de att alla lärare inte förklarar vad de ska lära sig när de påbörjar en ny uppgift på lektionerna i svenska⁸. Eleverna berättar också att det är sällan lärarna förklarar *syftet* med läs- eller skrivuppgifterna. De anger dock att lärarna är mycket tydliga i instruktionerna och de vet alltid vad de ska *göra* när de ska arbeta med läs- och skrivuppgifter, när de ska vara klara och hur de går vidare nästa lektion. De tycker också att de på utvecklingssamtalen får veta både vad de kan och behöver utveckla när det gäller att läsa och skriva och att de sedan vid nästa samtal får veta om de utvecklats.

Resultatet av den enkät Skolinspektionen genomförde i samband med granskningen visar att 95 procent av eleverna anser att deras lärare i svenska förklarar vad de ska lära sig i ämnet.⁹

Eleverna berättar att de tror att lärarna känner till deras intressen men menar att lärarna inte direkt frågar dem utan en del elever berättar spontant. De kan dock inte direkt se att deras intressen skulle styra vilka uppgifter de får utom när de får hjälp med att hitta lämplig bänkbok och vid friare skrivövningar.

Vid elevintervjuer framkommer att de flesta anser att de får arbetsuppgifter i svenska som är lagom svåra för dem. Dock anger elever vid några intervjuer att de kan tycka att en del texter och uppgifter är för enkla och urskuldrar sig med att de lärde sig läsa mycket tidigt. Detta bekräftas även vid enkäten som genomfördes inför besöket där 36 procent av eleverna svarade att deras lärare i svenska gav dem för lätta arbetsuppgifter. I läsförståelseboken läser alla samma texter och alla elever ska svara på frågorna. Om läraren märker att någon elev har svårt att hinna svara på frågorna kan läraren säga till eleven vilka frågor eleven kan hoppa över men uppger att det sällan är nödvändigt att göra så. Rektorn menar att skolan är bättre på att ge elever som behöver stöd detta än att utmana elever som behöver svårare arbetsuppgifter.

Lärarna ger vid intervjun exempel på hur de utgått från elevernas intressen eller annat som kan kopplas till händelser i samhället vid olika läs- och skrivuppgifter. De anser att det är lättare att individualisera skrivuppgifter än läsuppgifter förutom vid val av bänkböcker. De ser inte läs- och skrivträning som isolerad färdighetsträning i ämnet svenska utan anger att valet av läs- och skrivuppgifter likaväl kan vara kopplat till samhällsorienterande och naturorienterande ämnen. Lärarna uppger att de behöver bli

⁷ Håkansson, J.; Sundberg D. Utmärkt undervisning – Framgångsfaktorer i svensk och internationell belysning

⁸ För att underlätta läsningen skrivs i rapporten *svenska* men kan också innebära att förhållandet även gäller för ämnet svenska som andraspråk. Om det uppgivna förhållandet enbart gäller ämnet svenska som andraspråk anges det.

⁹ Skolinspektionen har genomfört en elevenkät riktad till samtliga elever i årskurserna 4-6 vid de skolor som ingår i granskningen. Enkäten besvarades vecka 12 och innehöll frågor om läs- och skrivundervisningen.

bättre på att tydliggöra för eleverna vad de ska lära sig när de arbetar med olika läs- och skrivuppgifter men att de främst behöver förbättra arbetet med att förklara för eleverna *varför* de arbetar med uppgifterna för att förstå vilken nytta de har av kunskapen.

Vid de lektioner Skolinspektionen besökte vid granskningen användes främst texter från läroböcker i svenska. Även skrivuppgifter styrdes vanligen av läromedel i ämnet. Alla elever förväntades göra samma uppgifter i stort med samma texter som utgångspunkt. Mål och syfte presenterades sällan. Lärarna var mycket tydliga i sina instruktioner och genomgångar. Eleverna var uppgiftsorienterade och kom snabbt igång med sina arbetsuppgifter. Elevernas intressen eller omvärlden användes sällan som utgångspunkt vid genomgångarna. De elever som var engagerade gav förslag på olika lösningar som läraren vanligen skrev på tavlan. Det förekom att öppna frågor ställdes där svaret inte kunde vara rätt eller fel men detta ledde inte vidare till något resonemang.

Inför lektionsbesöken ställde inspektörerna frågor till lärarna om vad eleverna skulle lära sig vid dagens lektion. Vid de besökta lektionerna berättade lärarna sällan målet eller syftet med uppgiften.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att mål med valt textinnehåll och arbetssätt i ganska låg grad görs tydligt för eleverna.

Lärarna behöver i högre utsträckning utgå från elevernas intressen, erfarenheter, förmågor och olika behov vid val av texter och skrivuppgifter. Dessutom behöver lärarna i högre utsträckning tydliggöra för eleverna syftet med arbetsuppgifterna och vad de förväntas lära sig. Genom att på ett bättre sätt förankra arbetsuppgifterna hos eleverna, använda sig av elevernas tankar, omvärld och resonemang kan elevernas motivation öka och på så sätt kan de nå längre i sin läs- och skrivutveckling.

2. Får eleverna lära sig läs- och skrivstrategier för att utveckla sin läs- och skrivförmåga?

2.1 Får eleverna lära sig lässtrategier för att urskilja texters budskap, både de uttalade och sådant som står mellan raderna?

Här undersöks om eleverna får lära sig att läsa och förstå olika typer av texter, använda olika angreppssätt utifrån vilket syfte de läser en text, reflektera över texter, urskilja budskap i texter samt sätta texter i relation till tidigare erfarenheter och kunskaper.

Här granskas också om läraren ser till att eleverna strukturerat får samtala om egna och andras texter med ett aktivt lärarstöd utan fokus på rätt eller fel svar. Vidare om läraren medvetet arbetar med att ge eleverna verktyg som hjälper dem att förstå det de läser.

Enligt skollagen syftar utbildningen till att främja elevers allsidiga personliga utveckling till

aktiva, kreativa, kompetenta och ansvarsställande individer och medborgare.¹⁰

Enligt kursplanerna i svenska och svenska som andraspråk ska eleverna genom undervisningen ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att läsa och analysera skönlitteratur och andra texter för olika syften.

Forskning visar att det är betydelsefullt att eleverna får stöd genom samtal om texternas innehåll för att kunna utveckla läs- och skrivstrategier.¹¹

Olika texter

Eleverna uppger att de läser olika texter i ämnet svenska när de jobbar med läsförståelse. De berättar att de känner igen olika texter som noveller, faktatexter, sagor, berättelser, dikter och fabler och att de fått lära sig vad som är typiskt för olika texttyper. Skönlitteratur läser de främst på egen hand i sina bänkböcker och det förekommer även att lärarna läser ur en högläsningbok som läraren valt. Vid intervjuer med eleverna och lärarna framkommer att de använder datorer som skrivhjälpmedel, för att söka fakta på internet och som lexikon för elever med annat modersmål än svenska men inte för att lära sig vad som är typiskt för webbtexter, såsom bloggar och multimodala texter. I den enkät som genomfördes med eleverna inför besöket uppger de allra flesta att det stämmer bra att de läser skönlitteratur (exempelvis berättelser, dikter) och faktatexter på lektionerna i ämnet svenska. Webbtexter (exempelvis bloggar, twitter, facebook) uppger det stora flertalet elever att de inte läser på lektionerna i ämnet svenska.

Lärarna menar att läroplanens centrala innehåll styr valet av texter i stort. De texter eleverna läser hämtas bland annat ur läromedel, dagstidningar och från internet. Texter som är producerade av elever och lärare används också i undervisningen. De har i någon klass använt sig av en särskild modell för att träna läsförståelse som är kopplad till olika texter som finns i materialet. Alla klasser går också regelbundet till skolbiblioteket där bibliotekarien hjälper eleverna hitta lämpliga böcker.

Vid de lektioner Skolinspektionen besökte som främst var inriktade på läsning användes skönlitterära texter. Texterna hämtades från det läromedel skolan använder sig av för att träna läsförståelse och från skönlitterära böcker.

Lässtrategier

Vid elevintervjuerna framkommer att klasserna i varierande grad samtalat om att man kan läsa texter på olika sätt utifrån syftet med läsningen. Det finns elever som inte alls känner igen att de arbetat med detta, en del elever känner igen det när de får höra benämningar såsom skumläsning, översiktsläsning och djupläsning och elever i någon klass anger att de arbetat mycket med detta och vet precis vad som frågas efter vid intervjun. Några lärare uppger att de arbetat mycket med att lära eleverna olika lästekniker och några att de berört detta mindre eller inte alls.

¹⁰ 1 kap. 4 § tredje stycket skollagen.

¹¹ Skolverket "Nya språket lyfter" kapitel "Vad säger forskning" sid 15.

Eleverna går regelbundet till skolans bibliotek och lånar böcker. Böckerna läser de, på lärarnas inrådan, när de är klara med uppgifter och någon klass avsätter tid för att läsa bänkbok. De uppger dock att om man är långsam med sina uppgifter får man inte tid över till att läsa i boken. Boken väljer de efter intresse men de bearbetar inte böckerna på något sätt när de läst dem. När de är klara med boken lånar de en ny bok. På frågan om vad som händer när de läst klart boken svarar en elev: *"Sedan lämnar vi tillbaka den på biblioteket. Vi gör inget med det vi läst"*.

Några elever uppger att det kan vara svårt att komma in i boken och det förekommer att de ger upp och lånar en ny bok. På så sätt kan det hända att de sällan läser färdigt någon bok. På frågan varför de ska läsa bänkbok svarar någon elev *"Omväxling från läroböckerna, jag vet inte..."*. Ibland läser läraren högt i en gemensam högläsningbok. Eleverna menar att de inte regelbundet diskuterar innehållet när de lyssnat men det förekommer att de får frågor till boken som de ska svara på. Någon klass har även fått skriva recensioner på böcker som de läst.

Lärarna uppger vid intervjun att de har olika uppfattningar om nyttan av att läsa bänkbok på det sätt de gör. Det finns lärare som inte anser att skolans arbetssätt är bra då de elever som kanske mest behöver utveckla sin läsförmåga inte hinner läsa sin bänkbok och att de inte bearbetar böckerna. Lärarna menar att det kan vara svårt att föra gemensamma samtal med elevernas bänkböcker som utgångspunkt eftersom de själva inte läst elevernas böcker. De avkräver inte heller att eleverna ska redovisa eller bearbeta de böcker de läst på något sätt.

Eleverna berättar att de oftast inte förbereds innan de ska läsa texter på lektionerna i ämnet svenska. Det förekommer dock att läraren berättar om innehållet i texten och de kan även gå igenom svåra ord som de inte förstår under tiden de läser. Några elever anger att de även fått gissa vad texten handlar om genom att läsa rubriken. Elever som läser svenska som andraspråk berättar att de ofta läser texter tillsammans och pratar om svåra ord i texten.

Eleverna uppger att det vanligaste sättet att träna läsförståelse är att de läser en text ur läroboken och sedan svarar på frågor till texten. När de svarat på frågorna går de igenom svaren tillsammans i klassen under lärarens ledning. Ibland arbetar de ensamma med frågorna och ibland arbetar de två och två.

I den enkät eleverna besvarade inför besöket anger en stor andel att innan de läser en text på lektionerna i svenska brukar läraren berätta om texten de ska läsa och förklara svåra ord i texten. Vidare framgår av enkätsvaren att när de läst texter på lektionerna i svenska brukar de prata om texten i klassen och skriva svar på frågor om texten.

Vid en av de lektioner Skolinspektionen besökte arbetade eleverna två och två med en text ur läroboken för att träna läsförståelse. De skulle "mummelläsa" texten parvis och sedan skriva svar på frågor till texten. Läraren uppgav vid intervju med inspektörerna att de nästa lektion skulle gå igenom och diskutera svaren på frågorna tillsammans och att eleverna på så sätt kan lära av varandra och fördjupa sin förståelse av det lästa. Vid

den besökta lektionen var eleverna fokuserade på uppgiften men det var svårt att se om, eller hur, eleverna använde sig av varandra när de svarade på frågorna. Alla elever skulle skriva ned svaren i sina skrivböcker. Läraren tydliggjorde inte heller hur eleverna skulle använda sig av varandra för att resonera kring frågorna innan de skrev svaren.

Lärarna berättar vid intervjun att de låter eleverna bearbeta texter de läst på olika sätt. Det läromedel som används för att träna läsförståelse innehåller frågor av olika svårighetsgrad. Både frågor där svaret finns i texten, frågor som tränar eleverna att läsa mellan raderna och frågor där svaret inte är givet. Vid genomgången ska eleverna, enligt lärarna, kunna motivera sina svar och läraren ställer frågor till eleverna som utmanar dem i sin förståelse av texten. För att fördjupa elevernas förståelse av en text som de ska arbeta med förekommer det även att lärarna visar bilder innan de läser texten och eleverna får gissa vad texten handlar om. Ibland går de igenom svåra ord i texten. De kan också läsa texten högt för eleverna korta stycken och samtala om det de läst. Det är vanligare att de läser och bearbetar texter tillsammans på detta sätt i samhällsorienterande och naturorienterande ämnen än texter som enbart berör ämnet svenska.

Elever som läser svenska som andraspråk har egna surfplattor med lexikonprogram på elevernas hemspråk. Lärare och elever uppger att både lärarna och eleverna använder dessa frekvent för att förstå texter och vidga elevernas ordförråd. Vid de lektioner i svenska som andraspråk som besöktes av Skolinspektionen användes surfplattorna som hjälpmedel på ett naturligt sätt, både av läraren för att eleven skulle förstå läraren och av eleverna själva som hjälpmedel för att både läsa och skriva texter.

Officiell statistik i form av nationella prov i ämnet svenska och uppgift från lärarna vid intervjun visar att flickor över lag är bättre på att läsa och skriva än pojkar vid skolan. Rektorn och lärarna berättar att de uppmärksammat detta men har inte målmedvetet arbetat med att försöka utjämna skillnaden. Den enda åtgärd som anges är att de försöker hitta texter som kan vara motiverande både för pojkar och för flickor.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att eleverna i ganska låg grad får lära sig lässtrategier för att urskilja texters budskap, både de uttalade och sådant som står mellan raderna.

Skolan behöver se till att eleverna i högre grad under lärarnas ledning strukturerat får samtala om de texter de läser. Eleverna behöver ges verktyg att inför läsningen ta sig an texten, på olika sätt, utifrån syftet med läsningen. Skolinspektionen konstaterar att lärarna ser till att eleverna läser skönlitteratur men säkerställer inte att läsningen utgår från elevernas behov av att läsa. Vidare behöver lärarna se till att eleverna får bearbeta även de skönlitterära böcker de läser så att läsningen leder till en ökad läsförståelse.

2.2 Får eleverna lära sig skrivstrategier för att skapa olika typer av texter med anpassning utifrån deras typiska uppbyggnad och språkliga drag?

Här undersöks om eleverna får lära sig vad som är typiskt för **olika** texter, att skriva **olika** typer av producerande texter och om de får lära sig hur man bygger upp en text

beroende på syfte och sammanhang. Vidare granskas också om eleverna får lära sig att bearbeta de texter de skriver.

Här granskas också om läraren ser till att eleverna strukturerat får samtala om egna och andras texter med ett aktivt lärarstöd utan fokus på rätt eller fel svar. Vidare om läraren medvetet arbetar med att ge eleverna verktyg som hjälper dem att utveckla sitt skrivande.

Enligt skollagen syftar utbildningen till att främja elevers allsidiga personliga utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvarskännande individer och medborgare.¹²

Enligt kursplanerna ska eleverna genom undervisningen ges förutsättningar att formulera sig och kommunicera i tal och skrift samt anpassa språket efter olika syften, mottagare och sammanhang.

Forskning visar att elevernas skrivutveckling gynnas av att eleverna får skriva och kommunicera egna texter och av att de får undervisning om skrivande.¹³

Olika texter

Vid elevintervjuerna framkommer att det finns elever som anser att de inte skriver så mycket på lektionerna i svenska. När det förekommer skriver de oftast berättelser. Någon gång har de även skrivit dikter och sagor och i samhällsorienterande och naturorienterande ämnen har de skrivit faktatexter men de är osäkra på om detta är i samband med undervisning i svenska. De anger, vilket tidigare beskrivits, att de får lära sig vad som är typiskt för olika texter och vid nationella prov i årskurs 6 har de fått skriva en instruerande text.

Elever i någon klass berättar att de går igenom vad som är typiskt för olika texter och att de sedan får prova att själva skriva liknande texter. Det varierar mellan klasserna hur mycket de får arbeta med att lära sig skriva olika typer av texter. Eleverna anger som exempel att de arbetat med argumenterande, instruerande och beskrivande texter. Vid såväl elevintervjuer som i enkätsvar framkommer att eleverna inte brukar träna på att skriva webbtexter på lektionerna i svenska. Lärarna uppger att de lär eleverna att skriva olika typer av texter såsom inbjudningar, kåserier, recept, faktatexter och insändare men de har inte arbetat med att lära elever skriva webbtexter. Mest får eleverna skriva berättande texter: *"Det är mycket skrivande men kanske inte alltid i svenskan, utan i samhällsorienterande ämnen. De skriver berättande texter och faktatexter. I svenska är det mer berättande texter"*.

Skrivstrategier

Eleverna ger olika exempel på hur lärarna gör för att eleverna ska komma igång med sitt skrivande. Någon lärare ger eleverna en början på en text som de sedan ska skriva vidare på. De anger att de lärt sig att en text ska ha en början, mitt och slut och att det är viktigt med punkt och kommatecken. Några klasser berättar att de nyligen börjat

¹² 1 kap. 4 § tredje stycket skollagen

¹³ Skolinspektionens kunskapsöversikt inför projektet www.skolinspektionen.se

arbeta med att lära sig skriva olika typer av texter och vad som kännetecknar dem. Läraren går då först igenom vad som är typiskt för texttypen och visar ibland en typisk text och sedan får eleverna efter lärarens modell skriva en egen text. De har däremot inte tittat på olika texter för att lära sig se vad som kännetecknar en bra och en mindre bra text.

Vid elevintervjuerna framkommer att det varierar mellan klasserna i vilken grad de får bearbeta sina texter och om texten på något sätt används när den är klar. Oftast lämnas texten till läraren för rättning och det förekommer att de får läsa texten för en kamrat men texterna exponeras sällan på något sätt när de är klara. Några klasser har arbetat med kamratrespons utifrån modellen "two stars and a wish" där de ska läsa en kamrats text, säga två saker som är bra med texten och en sak som behöver utvecklas. Några klasser anser att deras lärare alltid är så tydliga i sina genomgångar att de alltid vet hur de ska lösa skrivuppgifterna och inte behöver så mycket hjälp för att utveckla sina texter.

Vid lektioner Skolinspektionen besökte framgick att eleverna var angelägna om att ge förslag på eller få veta vad som hände sedan med deras texter. Elever som skulle skriva ett recept ville ta hem och prova själva och elever som skulle skriva brev visste att mottagaren fanns i en annan årskurs vid skolan. De var angelägna om att uppgiften hade ett sammanhang. Dessa uppgifter tycktes engagera eleverna och inspektörerna kunde notera att eleverna vid dessa lektioner snabbt kom igång med sitt skrivande.

Eleverna berättar att lärarna går runt och vägleder dem under skrivandet genom att ge dem olika tips. Någon klass anser inte att de får så många tips om hur de kan utveckla sitt skrivande när läraren rättat och bedömt texten, medan någon klass anger att de alltid får veta vad som är bra i texten och vad de behöver tänka på nästa gång de skriver. De anser att kommentarerna hjälper dem att utveckla skrivandet. I den enkät eleverna besvarade inför besöket anger 89 procent av eleverna att deras lärare i svenska brukar läsa deras text och förklara vad som kan bli bättre. 77 procent svarar att eleverna brukar läsa varandras texter och ge förslag på hur texten kan bli bättre. 21 procent anger att elever inte brukar läsa varandras texter och ge sådana förslag.

Lärarna berättar att några klasser har arbetat strukturerat med kamratrespons. Vidare anger lärarna att vid rättning av elevers texter görs detta på olika sätt utifrån hur långt eleven kommit i sin skrivutveckling: *"Man vet vad de är bra på och behöver utveckla. Vem behöver träna på vad? Det är inte att sätta punkt för alla elever för men vissa är det viktigt. Om det är punkt de ska lära sig så rättar jag kanske inte allt annat. Vi koncentrerar oss på olika saker"*. Någon lärare har en pärm i vilken det framgår vad varje elev behöver utveckla. Den används för att ge eleven egna utvecklingsmål utifrån behov.

Lärarna berättar att de inte arbetat med reglerätt "processkrivande" där de exempelvis skriftligen ger eleverna kommentarer och därefter låter eleverna förändra och utveckla sin text. Det är sällan de exponerar elevernas texter eller på andra sätt ger texterna någon annan mottagare än läraren, men det förekommer.

Vid flertalet av de lektioner Skolinspektionen besökte arbetade eleverna med att lära sig skriva olika typer av texter. Vanligen gick läraren igenom vad som skiljde olika texttyper åt, modeller gavs för den texttyp de skulle skriva och eleverna involverades på olika sätt i genomgångarna genom att ge förslag på olika meningar utifrån ett givet tema. Strukturen för vad eleverna skulle göra och modellen för texttypen var mycket tydlig och eleverna kom snabbt igång med sitt skrivande efter genomgången. Lärarna vägledde eleverna genom att gå runt och svara på frågor, läsa det eleverna skrivit och hjälpte dem komma igång om de kört fast.

Vid en lektion skulle eleverna skriva brev och läraren jämförde brevskrivande med faktatexter som de tidigare arbetat med. Läraren berättade om brevformen både till form och innehåll och via den gemensamma strukturen för tankekarta började alla elever göra egna tankekarter innan de började skriva sina brev. Vid den gemensamma genomgången drogs dock inga paralleller till elevernas intressen eller deras egen erfarenhet av brevskrivande. På så sätt lämnades elevernas intressen och erfarenheter till delar utanför klassrummet och drogs inte in i den inledande processen. Struktur för brevskrivning gavs tydligt. Dock bearbetades inte breven och syftet med att lära sig skriva brev var otydligt.

En av de besökta lektionerna var 90 minuter lång. Alla elever skulle skriva en inbjudan vilken omfattade några rader. En del elever fick vänta länge på lärarens hjälp och några elever fick vänta orimligt länge på att deras datorer skulle fungera. Vid elevintervjuer framkommer att de inte fått veta hur de ska göra om de får vänta länge på hjälp av läraren.

Vid en av de besökta lektionerna skulle eleverna ge exempel på innehåll i beskrivande, instruerande, argumenterande och förklarande texter. Läraren berättade att det fanns olika typer av texter med syfte att lära eleverna skapa olika texter utifrån ett tema. En av eleverna angav temat utifrån elevens intresse. Ett antal elever var engagerade vid genomgången men en stor andel av eleverna var passiva hela lektionen. I stort sett hela lektionen bestod av lärarens genomgång och många kontrollfrågor ställdes. De engagerade eleverna gav förslag på olika lösningar som läraren skrev på tavlan. Några öppna frågor ställdes men ledde inte vidare till något utvecklat resonemang.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att eleverna i ganska hög grad får lära sig skrivstrategier för att skapa olika typer av texter med anpassning utifrån deras typiska uppbyggnad och språkliga drag.

Granskningen visar dock att de texter eleverna skriver bearbetas i liten utsträckning och mottagaren av texterna är främst läraren. För att eleverna ska komma längre i sin skrivutveckling behöver lärarna använda sig av olika metoder för att bearbeta texterna under skrivandets gång. Om skrivuppgiften också sätts i ett sammanhang, har en tydlig mottagare och ett syfte som känns angeläget för eleverna kan det leda till att öka elevernas motivation att skriva.

3. Utmanar och vidgar undervisningen elevernas intresse för läsning och skrivning?

Här undersöks om läraren följer upp hur varje elevs intresse för läsning och skrivning utvecklas och tillsammans med eleverna utvärderar undervisningen. Vidare om läraren utgår från detta för att säkerställa att läs- och skrivundervisningen inriktas mot en tydlig progression i varje elevs lärande. Här undersöks också om eleverna (i intervjuer och enkät) uppger att deras intresse för läsning och skrivning ökar.

Enligt kursplanerna ska undervisningen i svenska och svenska som andraspråk stimulera elevernas intresse för att skriva och läsa.

Skolverket visar i en rapport att de elever som tycker om att läsa har ett bättre läsprovresultat än elever som inte tycker om att läsa.¹⁴

Eleverna uppger vid intervjuerna att de tycker det är viktigt att läsa och skriva. De allra flesta elever berättar också att de tycker det är intressant att läsa och skriva men tillägger att det beror på om de hittar en bra bok att läsa och om skrivuppgiften är intressant och känns meningsfull för dem. Några elever framhåller att det behöver vara ganska styrt och tydligt vad de ska skriva för att de ska lyckas. Om de ska skriva en hel lektion är det lätt att tappa fokus anger någon. De tycker de får bra hjälp med att välja böcker som intresserar dem.

På fråga kring om undervisningen i svenska bidrar till att öka deras intresse för att läsa och skriva ges mestadels positiva svar. Någon elev uttrycker vid intervju: *"Undervisningen gör att jag blir mycket intresserad av att skriva och läsningen blir bättre"*. En annan elev säger: *"Vår lärare är mycket engagerad. Läraren utgår från vad vi kan"*. Det finns också elever som inte anser att undervisningen leder till ökat intresse: *"Nej, men när man var liten var det så, men nu lär vi oss så mycket hela tiden"*. Det finns också elever som anser att uppgifterna ibland är för lätta och då blir det inte intressant.

På påstående i Skolinspektionens elevenkät om undervisningen i svenska gör att de vill läsa mer svarar 35 procent av eleverna att det *stämmer helt och hållet*. 36 procent anger att påståendet *stämmer ganska bra*. Vid motsvarande fråga om undervisningen i svenska gör att de vill skriva mer svarar 51 procent av eleverna att påståendet *stämmer helt och hållet*, 23 procent svarar att påståendet *stämmer ganska bra*.

Lärarna och eleverna uppger att de sällan arbetar med utvärderingar där eleverna ges möjlighet att på något sätt uttrycka sina åsikter om undervisningen efter avslutat arbetsområde. De brukar dock få frågor kring trivseln i skolan vid utvecklingssamtalen. Inte vid någon av de lektioner Skolinspektionen besökte gjordes några reflektioner kring lärandet, lektionsinnehållet eller på något sätt ansats till utvärdering.

¹⁴ Skolverket (2012). *PIRLS 2011 – Läsförståelsen hos svenska elever i årskurs 4 i ett internationellt perspektiv*. Stockholm.

Lärarna och rektorn uppger att de inte tagit reda på hur elevernas intresse för läsning och skrivning utvecklas men att de följer upp och dokumenterar elevernas kunskapsutveckling vad gäller läsning och skrivning noga. De anger att det inte finns någon tydlig, gemensam plan för hur de arbetar på skolan för att utveckla elevernas läsande och skrivande förutom att de ska börja dagen med läsning. Kommunen har nyligen tagit fram en gemensam språkutvecklingsplan som ska sättas inom kort anger rektorn. Skolinspektionen har tagit del av planen. I planen skrivs att målsättningen med planen bland annat är att öka elevernas intresse för att läsa och skriva. Hur detta ska följas upp framgår inte. Dock beskrivs hur elevernas läs- och skrivkunskapsutveckling ska följas upp.

Lärarna och rektorn menar att skolan inte är så bra på att utvärdera själva undervisningen. Fokus har främst varit på att mäta elevernas läs- och skrivförmågor för att sätta in stöd för de elever som riskerar att inte nå målen. Rektorn berättar att varje lärare årligen ska göra en skriftlig utvärdering och att denna ligger till grund för det dokumenterade kvalitetsarbetet. I denna ska ingå en analys av elevernas kunskapsresultat. Rektorn uppger dock att fokus inte legat på att utvärdera läs- och skrivundervisningen med resultaten som utgångspunkt och det finns inte heller några tydliga mål eller metoder för detta i skolans arbetsplan. Rektor anser att han får information om lärarnas undervisning i de skriftliga utvärderingarna och även via skolans språkutvecklare. Han berättar dock att någon formaliserad utvärdering med eleverna inte görs och han har inte begärt någon redovisning från lärarna hur de utvärderat undervisningen tillsammans med eleverna. Dock ser rektorn med tillförsikt på den nya språkutvecklingsplanen och att de kommer att delta i Skolverkets satsning *Läsllyftet* med påbörjan i höst.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att undervisningen i ganska hög grad utmanar och vidgar elevernas intresse för och läsning och skrivning.

Dock visar granskningen att skolan behöver utveckla ändamålsenliga metoder för att mer systematiskt utvärdera läs- och skrivundervisningen. I detta ligger att också följa upp hur elevernas intresse för att läsa och skriva utvecklas. Detta för att säkerställa att läs- och skrivundervisningen inriktas mot en tydlig progression i varje elevs lärande.

Syfte och frågeställningar

Syftet är att granska om eleverna får en undervisning i svenska/svenska som andraspråk som engagerar, motiverar och vidgar deras intresse för läsning och skrivning samt utvecklar deras läs- och skrivstrategier, så att tilltron till och utvecklingen av den egna språkliga och kommunikativa förmågan stärks. Projektets övergripande frågeställningar är:

- Får eleverna lära sig läs- och skrivstrategier för att utveckla sin läs- och skrivförmåga?
- Får eleverna ett aktivt stöd i läs- och skrivundervisningen?

Metod och material

Granskningen av undervisningen i svenska i årskurserna 4-6 innebär att inspektörerna samlar in skriftlig dokumentation samt besöker skolorna, observerar undervisningen, intervjuar lärare, rektor och elever. Skolinspektionen har också genomfört en elevenkät vid samtliga skolor som ingår i granskningen.

All information analyseras sedan för varje enskild skola och sammanställs och redovisas i ett beslut för skolan och i denna rapport.